

Water bij de melk

Verhalen lezen op drie alfaniveaus

Water bij de melk is een bundel verhalen voor cursisten in alfabetiseringsgroepen en anderen die nog moeite hebben met lezen. Elk verhaal is uitgewerkt op de drie (alfabetiserings)niveaus: Alfa A, Alfa B en Alfa C. De verhalen zijn volksverhalen afkomstig uit een groot aantal verschillende landen.

Waarom verhalen lezen in alfagroepen?

Lezen is een complexe vaardigheid die veel oefening vraagt. Traditioneel richten we ons in het Nt2-onderwijs, en dus ook in het onderwijs aan alfa-cursisten, op functioneel taalgebruik: leerders leren de taal die ze bij wijze van spreken morgen nodig hebben in het echte leven. Maar functionele teksten op de allerlaagste niveaus, zoals bijvoorbeeld de tabel met openingstijden van de supermarkt, zijn per definitie niet erg spannend. Terwijl goed leren lezen vereist dat de lezer heel wat kilometers maakt. Een verhalende tekst leent zich goed voor het maken van kilometers: de lezer richt zijn aandacht op de verhaallijn. De verhaallijn motiveert en sleept de lezer door de moeilijkheden heen. Zo ontstaat het gevoel dat lezen niet alleen nuttig, maar zeker ook leuk is.

Waarom op drie niveaus?

Daarvoor zijn verschillende redenen. De eerste is eenvoudig: er zijn niet zóveel alfabetiseringscursisten, en de meeste alfagroepen zijn daarom samengesteld uit cursisten met verschillende niveaus. Om met een groep als groep te kunnen werken en leerders toch elk op hun eigen niveau te kunnen laten oefenen, is het heel handig als er van één tekst versies van verschillende niveaus voorhanden zijn. Zo kun je differentiëren en samenwerken tegelijk. Maar ook één individu met niveau x kan profijt hebben van versies van dezelfde tekst. Veel alfa-cursisten spreken beter dan dat ze lezen en schrijven. Ze kunnen dus een voorgelezen tekst van een hoger niveau beter begrijpen dan ze zelfstandig kunnen lezen. En waarom zou je een hoger niveau aanbieden? Omdat teksten rijker kunnen zijn naarmate het niveau stijgt: de zinnen worden iets langer, waardoor er details kunnen worden toegevoegd, er kunnen wat complexere woorden worden gebruikt waardoor de woordenschat van de leerders wordt uitgebreid, et cetera.

Wat kun je doen met verhalen in de groep?

Water bij de melk bevat geen oefeningen. Het boek richt zich op leesplezier. Toch zou het jammer zijn om de verhalen alleen te lezen en er verder niks mee te 'doen'. Wat zou je zoal kunnen doen?

Allereerst natuurlijk voorkennis activeren en vooruitkijken op wat komen gaat. Dat helpt enorm bij het begrijpen van de tekst die je gaat lezen. Dit kun je doen door voorafgaand aan het lezen of luisteren een paar vragen te stellen zoals: Kijk naar het plaatje. Wat zie je? Kijk of luister naar de titel, waar denk je dat het verhaal over gaat? Wat weet je hier al over? Ken je de woorden van de titel?

Luisteren

Omdat de leestechiek de alfacursist nog voor problemen kan stellen, is het (bijna) altijd een goed idee om de tekst te laten beluisteren voor de cursisten hem zelf lezen. Bij de bundel *Water bij de melk* is audiomateriaal beschikbaar van een voorgelezen versie van alle teksten door Nederlandse en Vlaamse sprekers. Maar als je als docent met een groep werkt, is het natuurlijk nog leuker om de tekst ter plekke voor te lezen. Hardop laten voorlezen door de cursisten is geen goed idee, in elk geval niet in de eerste fase van het werken met de tekst: de leerder die voorleest, heeft zijn handen vol aan het decoderen van de tekst en kan zich gelijktijdig niet voldoende richten op het begrijpen ervan.

Van het voorlezen kan nog een actievere luisteroefening worden gemaakt door in de tweede voorleesronde kaartjes met woorden uit te delen die in de tekst voorkomen. Als de leerder bij het voorlezen het woord hoort dat op het kaartje staat, dan klopt hij of zij op de tafel of gaat staan. Je kunt daarbij differentiëren door van tevoren goed te bedenken wie je welk woord geeft: korte klankzuivere woorden voor de cursisten op A-niveau en langere onbekendere woorden aan de C-cursist.

Praten

Alle verhalen zijn afkomstig uit de orale traditie van verschillende landen en culturen. Veel van de verhalen kennen verschillende variaties en alle thema's (liefde, verraad, jaloezie, hebzucht) worden ook in andere verhalen besproken. Praat met cursisten over hun versie van het verhaal of over verhalen waaraan ze naar aanleiding van het lezen van de tekst moeten denken. Praat over de situatie waarin ze waren toen zij verhalen hoorden. Wie vertelde er verhalen? Vertellen zij nu nog verhalen aan hun kinderen? Welke verhalen?

Lees het begin van het verhaal voor. Vraag cursisten te bedenken hoe het verder gaat. Laat dit in groepjes bespreken en daarna presenteren aan elkaar.

Praat over de thematiek van het verhaal. Wat zouden de cursisten doen als ze in de schoenen stonden van de hoofdpersoon? Wat zou er gebeuren als de hoofdpersoon een andere beslissing had genomen?

Een andere manier om het verhaal te verwerken is het naspelen van het verhaal. Of je nu de A, B of C versie hebt gelezen, de basis van het verhaal en de clou is hetzelfde.

In de bundel is bijvoorbeeld het verhaal *De negen broers* opgenomen. Dit verhaal is makkelijk na te spelen en elf personen kunnen eraan meedoen. Door het te spelen zie je de clou voor je. Tegelijkertijd kun je het tellen oefenen en zou je een woordenschatcluster rondom familie kunnen maken.

Een ander voorbeeld is het uitbeelden van activiteiten die horen bij de tekst. In het verhaal *Koud*, dat gaat over twee oude vrouwen die moeten overleven in een koud jaargetijde, komen veel activiteiten voor die de vrouwen ondernemen. Je maakt een

kaartjes waarop je een tekening of de naam van de activiteit zet. In dit geval vissen, bessen plukken, een hut bouwen, vuur maken. De cursist beeldt de activiteit uit die op het kaartje staat. De anderen raden om welke activiteit het gaat (en schrijven het eventueel op). Dit kan ook met de emoties die in dit verhaal voorkomen: lachen, huilen, boos, verdrietig, blij. Een heel mooie manier om met de woorden uit de tekst te werken, waardoor deze goed worden onthouden.

Begrijpend lezen

Laat cursisten de tekst eerst horen en daarna zelf lezen. Vraag ze daarna de tekst in eigen woorden na te vertellen. Kernvragen zijn: Over wie gaat het verhaal? Wat is er gebeurd? Stel geen vragen over details van de tekst. Het is goed als cursisten leren focussen op de hoofdlijnen. Je richt de aandacht op de hoofdlijnen door daarover je vragen te stellen.

Er zit ook humor in veel van de volksverhalen. Ook daar kun je vragen over stellen. Bijvoorbeeld: Vond je het grappig of leuk? Wat vond je grappig? Waarom is dat leuk?

Een andere werkvorm is *Zoek de verschillen*: laat cursisten (van niveau Alfa B of hoger) in tweetallen werken. Laat ze eerst de Alfa A-tekst lezen en daarna de B- of C-tekst, afhankelijk van het niveau van de leerders. Welke nieuwe informatie hebben ze na het lezen van de moeilijkere tekst?

Technisch lezen

Je kunt de teksten op verschillende manieren gebruiken om te werken aan de technische leesvaardigheid van cursisten. Technisch lezen wil zeggen: het decoderen van de tekst, ofwel het omzetten van lettertekens naar klanken, uiteraard met het doel om betekenis op te nemen en dus de tekst te begrijpen. Technisch lezen is een wezenlijk onderdeel van het alfabetiseringsproces. Tegelijk vinden we dat betekenis altijd voorop staat. Oefeningen in technisch lezen vinden daarom, in onze visie, altijd plaats nadat er gewerkt is aan het begrijpen van de inhoud en boodschap van de tekst.

Tempolezen: Laat cursist een deel van de tekst lezen, afhankelijk van het niveau kan dit een fragment zijn van vijftig tot honderd woorden. Cursisten met een niveau boven Alfa A lezen het liefst een tekstfragment van het onderliggende niveau. Dus een cursist op Alfa C geef je een deel van een Alfa B-tekst, voor de Alfa B-cursist neem je de A-tekst. Voor de Alfa A- cursist is er geen onderliggend niveau, selecteer dan een fragment dat (technisch) betrekkelijk eenvoudig is. Laat de cursist het fragment (stil) lezen en bijhouden hoe lang hij of zij erover doet (de meeste mobiele telefoons hebben een stopwatch). Laat het fragment meerdere malen lezen, na elkaar en op volgende dagen. Cursisten houden steeds de tijd bij. Als het goed is gaat het leestempo omhoog. Deze werkvorm draagt bij aan automatisering van het lezen. Als het (technisch) lezen vlotter gaat, dan is er meer ruimte in het brein om te focussen op betekenis.

Koorlezen: Bij koorlezen laat je de hele groep synchroon een deel van de tekst hardop lezen. Doordat iedereen tegelijk spreekt, vallen fouten van individuele leeders niet zo op. Dit is een manier van hardop lezen waarbij alle cursisten zich prettig en veilig kunnen voelen, en iedereen doet mee.

Duolezen: Bij deze werkvorm laat je cursisten in tweetallen een deel van de tekst lezen. De ene cursist leest hardop en de andere leest (en wijst) mee. Het kan een goed idee zijn om duo's van ongelijk niveau samen te stellen: de sterkere lezer helpt de zwakkere. Dit heeft echter ook nadelen, voor de sterkste leerder biedt de werkvorm dan minder uitdaging.

Luisteren, schrijven en woorden leren

Laat cursisten het verhaal (meerdere malen) horen, laat ze meelesen en daarna ook zelfstandig lezen. Vraag ze dan, afhankelijk van het niveau, enkele kernwoorden of -zinnen op te schrijven over de tekst. Laat cursisten een poster maken van hun eigen woorden en zinnen. Laat de poster illustreren. Praat over welke nieuwe woorden belangrijk zijn om te onthouden. Zorg voor herhaling van de nieuwe woorden.

Kan ik zelf ook teksten maken op drie niveaus?

Natuurlijk. Het is een heel goed idee en het geeft je de mogelijkheid om aan te sluiten bij de actualiteit en bij de directe leefwereld van cursisten. Eigen verhalen van cursisten lenen zich heel goed om ook als leestekst te worden gebruikt in de les. Kennis van het Raamwerk Alfabetisering is handig, maar met een paar vuistregels kom je een eind:

- Gebruik korte zinnen, ga uit van maximaal tien woorden op alfa C-niveau, maximaal zeven woorden op alfa B-niveau en liefst niet meer dan vijf woorden op A-niveau;
- Gebruik veelvoorkomende woorden, bijvoorbeeld die uit het Leerwoordenboek Nederlands; gebruik het liefst woorden waarvan je weet dat je cursisten ze kennen;
- Gebruik op de niveaus alfa A en alfa B woorden die technisch niet complex zijn: vermijd lange woorden, en gebruik voor het niveau alfa A geen woorden met medeklinkerclusters (bijvoorbeeld: herfst).

Tot slot

Leren lezen is een ingewikkeld proces en het vergt veel oefening. Er zijn niet zoveel passende teksten voor volwassen beginnende lezers. Geef cursisten de gelegenheid om te oefenen, moedig ze aan, geef de boekjes mee naar huis. Wie leest, leert niet alleen beter lezen, maar breidt ook zijn woordenschat en daarmee zijn taalvaardigheid uit. Lezen is leuk én ontzettend belangrijk.